

სტალინის პიროვნების კულტის კრიტიკის გავლენა საერთაშორისო ურთიერთობებზე

DOI: <https://doi.org/10.52340/splogos.2025.02.09>

ედიშერ გვენეტაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

Gvenetadzeepipane07@gtu.ge

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0005-3629-3444>

მაია ყიფიანი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

Kipianimaia07@gtu.ge

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0003-8714-177X>

აბსტრაქტი

სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია იმის შესახებ თუ რა უარყოფითი გავლენა მოახდინა სტალინის პიროვნების კულტის ხრუმწოვისეულმა კრიტიკამ საერთაშორისო კომუნისტურ მოძრაობაზე. 1956 წლის 13 თებერვალს ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმზე მიიღეს გადაწყვეტილება: წარედგინათ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პლენუმისადმი წინადადება, თუ ყრილობის დახურული სხდომაზე ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმი საჭიროდ ჩათვლიდა მოხსენების გაკეთებას პიროვნების კულტის შესახებ, მომხსენებლად დაემტკიცებინათ ნ. ხრუმწოვი. ამით უხეშად დაირღვა არა მხოლოდ ყრილობის, არამედ ზოგადად ნებისმიერი ძირითადი პარტიული ღონისძიების მომზადების ტრადიცია. დამტკიცდა მოხსენება, რომლის ტექსტი იმ დროს საერთოდ არ არსებობდა. რომელიც მომავალში უნდა დაეწერათ.

ხრუმწოვის საიდუმლო მოხსენებამ სკკპ მე-20 ყრილობაზე, რომელმაც მაშინვე შეწყვიტა საიდუმლოება, ძლიერი დარტყმა მიაყენა საბჭოთა კავშირისა და მსოფლიო კომუნისტური მოძრაობის საგარეო პოლიტიკურ პოზიციებს და გამოიწვია არაერთი სერიოზული კრიზისი.

ხრუმწოვის მოხსენებამ ლეგალური საფუძველი მისცა კომუნისტურ პარტიებს მთელს მსოფლიოში და კონკრეტულ კომუნისტებსაც, რათა ისინი მოსკოვის პოლიტიკას გამიჯვნოდნენ.

საკვანძო სიტყვები: ხრუმწოვი, სტალინი, ჟენევა, პოლიტიკა, პიროვნების კულტი.

Stalin Personality Cult Criticism Influence on International Relationships

Edisher Gvenetadze

Professor, Georgian Technical University

Gvenetadzeepipane07@gtu.ge

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0005-3629-3444>

Maia Kipiani

Professor, Georgian Technical University

Kipianimaia07@gtu.ge

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0003-8714-177X>

Abstract

On February 13, 1956, the Presidium of the Central Committee decided to submit a proposal to the Plenum of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union (CPSU). They proposed to appoint N. Khrushchev as the rapporteur, in case they needed a report on the cult of personality at a closed session of the Committee Presidium. This blatantly violated the tradition of preparing not only for the congress, but for any major party event in general. This was a gross violation of the tradition of preparation, not only for the congress but for any major party event in general. It happened so that they first approved the speech and then prepared it.

Khrushchev's secret report to the 20th Congress of the CPSU, which was immediately declassified, harmed the Soviet Union's foreign policy and the world communist movement, and caused serious crises. Khrushchev's report provided a legal basis for both the communist parties around the world and for individual communists to be apart from Moscow's policies.

Key words: Khrushchev, Stalin, Geneva, politics, personality cult.

შესავალი

1955 წელს ხრუშჩოვს ჯერ კიდევ ჰქონდა შემაშფოთებელი დაბრკოლებები მალენკოვისა და მოლოტოვის სახით მწვერვალისკენ მიმავალ გზაზე. 1955 წლის 22 იანვარს სკკპ ცკ-ს პირველმა მდივანმა, ნიკიტა ხრუშჩოვმა, ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმში განსახილველად შეიტანა მალენკოვის საკითხი. სხდომაზე გაირკვა, რომ ამ უკანასკნელს ბრალს სდებდნენ მთავრობაში მუშაობისას

ბიუროკრატიულობასა და ბერიასთან სიახლოვეში. გატარებული ღონისძიების შედეგად, მთავრობის ახალი მეთაური, ხრუმწოვის ძველი მეგობარი ბულგანინი გახდა.

1955 წლის 7 თებერვალს მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, შექმნილიყო სსრკ თავდაცვის საბჭო, როგორც მუდმივი ორგანო, რომელიც განიხილავდა ქვეყნის თავდაცვისა და შეიარაღებული ძალების საკითხებს. თავმჯდომარის საკითხი სწრაფად, ცალსახად გადაწყდა - ხრუმწოვი.

ხრუმწოვი იყო დახვეწილი პოლიტიკური სტრატეგი, რომელმაც შეძლო არა მხოლოდ ძალაუფლების ხელში ჩაგდება, არამედ მისი შენარჩუნებაც მწვავე შიდაპარტიული დაპირისპირებების ფონზე. მისი მოქმედებები, მიუთითებს მის მზადყოფნაზე, გაერისკა და მიეღო არაპოპულარული გადაწყვეტილებები საკუთარი პოზიციის გასამყარებლად და საბჭოთა სისტემის რეფორმირებისთვის, თუნდაც საკუთარი აღქმით.

სტალინის პიროვნების კულტის დაგმოვის გავლენა საერთაშორისო კომუნისტურ მოძრაობზე

1956 წლის 13 თებერვალს ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმზე მიიღეს გადაწყვეტილება: წარედგინათ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პლენუმისადმი წინადადება, რომ თუ ყრილობის დახურული სხდომაზე ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმი საჭიროდ ჩათვლიდა მოხსენების გაკეთებას პიროვნების კულტის შესახებ მომხსენებლად დაემტკიცებინათ ნ. ხრუმწოვი. ამით „უხეშად დაირღვა არა მხოლოდ ყრილობის, არამედ ზოგადად ნებისმიერი ძირითადი პარტიული ღონისძიების მომზადების ტრადიცია. დამტკიცდა მოხსენება, რომლის ტექსტი იმ დროს საერთოდ არ არსებობდა. რომელიც მომავალში უნდა დაეწერათ“¹⁴².

ყრილობის დაწყებამდე სპიჩერ ავტორთა ორი ჯგუფი კვლავ მუშაობდა საიდუმლო მოხსენების ტექსტზე. საბოლოო ტექსტის ავტორი ბურლაკი თვლიდა: „უნდა გქონდეს ხრუმწოვის ბუნება - სასოწარკვეთა ავანტიურიზმის დონემდე, უნდა განვლო ტანჯვის, შიშის, ოპორტუნიზმის განსაცდელი, რომ გადადგა ასეთი ნაბიჯი“¹⁴³.

ხრუმწოვის საიდუმლო მოხსენებას ჰქონდა აფეთქებული ბირთვული ბომბის ეფექტი. „როგორ უნდა დაუჯერო მას? ის კონკრეტული, საშინელი ფაქტები და

¹⁴² Пихоя Р. Советский Союз: история власти. 1945-1991. Новосибирск, 2000. გვ. 125.

¹⁴³ Бурлацкий Ф. М. Никита Хрущев. М., 2003. გვ. 65.

სახელები, რომლებიც მან დაასახელა, რა თქმა უნდა, გადამოწმებული და ზუსტი იყო - იხსენებს დარბაზში მყოფი ნიკოლაი ბაიბაკოვი. - და მაინც რაღაც საგანგაშო იყო - განსაკუთრებით რაღაც არაბუნებრივი ჩანაწერი, რომელმაც ტირილი გამოიწვია, რაღაც პირადულმა, აუხსნელმა ზედმეტმა ექსპოზიციამ. აქ ხრუმჩოვი მძიმედ სუნთქავდა, ჭიქიდან წყალი დალია, ანთებული, გადაწყვეტილი... ფაქტები დაღრმავდნენ, კარგავდნენ მნიშვნელობას და სიმკვეთრეს... ხრუმჩოვის მიერ გამოსახული სტალინი მაინც არანაირად არ ჯდება იმ ცოცხალ სურათთან, რომელიც მე აშკარად გამახსენდა. იყო სტალინი ტირანი და არ ცნობდა სხვის აზრს? დახვეწილი სახით მაინც დასცინე? ეს არასწორია. იყო თუ არა სტალინი არაკომპეტენტური სამხედრო საკითხებში და ხელმძღვანელობდა ოპერაციებს ფრონტებზე მთელი მსოფლიოს მასშტაბით"? და კიდევ - აშკარა და უხეში ტყუილი... ადამიანი, რომელიც ხელმძღვანელობდა ქვეყანას, რომელმაც ააშენა დიდი სახელმწიფო, ვერ იქნებოდა მისი შეგნებული დამღუპველი... ხრუმჩოვის სარკაზმმა გამოავლინა დაუფარავი პირადი სიძულვილი სტალინის მიმართ. უნებურად გაჩნდა აზრი - ეს სხვა არაფერია, თუ არა შურისძიება სტალინზე მისდამი მრავალწლიანი იძულებითი სერობისთვის¹⁴⁴.

5 მარტს გადაწყდა ანგარიშის გაცნობა „ყველა კომუნისტის და კომკავშირის წევრის, ასევე მუშების, თანამშრომლებისა და კოლმეურნეების უპარტიო აქტივისტებისათვის“¹⁴⁵. რეზონანსმა ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა. „საზოგადოების დესტალინიზაციას კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი დაემატა - ხდებოდა ერთგვარი „ძალაუფლების დესაკრალიზაცია. ხრუმჩოვმა ჯინი ბოთლიდან გამოუშვა - ოპონენტებზე პოლიტიკური გამოცხადებების მახვილის ქნევით მან გაანადგურა იდეოლოგიური დისციპლინა და ერთსულოვნება, რომელიც კომუნისტური იდეოლოგიის განუყოფელი ნაწილი იყო“¹⁴⁶.

ხრუმჩოვის საიდუმლო მოხსენებამ, რომელიც წაკითხულ იქნა სკკპ მე-20 ყრილობაზე და რომლის საიდუმლოებაც მალევე მოიხსნა, უმძიმესი დარტყმა მიაყენა როგორც საბჭოთა კავშირის, ისე მსოფლიო კომუნისტური მოძრაობის საგარეო პოლიტიკურ პოზიციებს. ამ მოვლენამ არაერთი სერიოზული კრიზისი გამოიწვია. „ხრუმჩოვის ფარული გამოსვლა უდავოდ იყო ყველაზე აჩქარებული და გაბედული ქმედება მის ცხოვრებაში“- წერს უილიამ ტოუბმანი. „აქტი, რომლისგანაც საბჭოთა რეჟიმი არასოდეს გამოკეთებულა, ისევე როგორც თავად ხრუმჩოვი.

¹⁴⁴ Байбаков Н. От Сталина до Ельцина. М., 1998. გვ. 118, 119.

¹⁴⁵ Известия ЦК КПСС. № 3. 1989. გვ. 166.

¹⁴⁶ Пихоя Р. О внутривластической борьбе в советском руководстве. 1945–1958 гг. // Новая и новейшая история. 1995. № 6. გვ. 13.

საზოგადოებრივი ცნობიერება ფაქტიურად ააფეთქეს. საბჭოთა ხალხის მონოლითური ერთიანობის კვალიც არ დარჩენილა. საქართველო იყო პირველი, ვინც აფეთქდა. დახვრეტა, მოკლულები, დაჭრილები, დაკავებულები - ძირითადად სკოლის მოსწავლეები და სტუდენტები. აქციები გაგრძელდა შემახილების ფონზე „სისხლი სისხლისთვის“. გორში 50 ათასიანი აქცია გაიმართა და ქალაქის პოლიციის სამმართველოს ალყა შემოარტყა¹⁴⁷.

1958 წელს შარლ დე გოლმა ხრუშჩოვის მოხსენებაზე თქვა: „მეეჭვება, რომ ხრუშჩოვი გულწრფელი და ობიექტური იყოს თავის არგუმენტებში. სსრკ-ს გამოჩენილი ლიდერის ცილისწამება, რომლის თანამებრძოლად ხრუშჩოვი ამაყად თვლიდა თავს, არ შემატებს პატივს და ავტორიტეტს დღევანდელ საბჭოთა ხელმძღვანელობას, არც მსოფლიოში და არც კომუნისტურ მოძრაობაში“.

ხრუშჩოვის მოხსენებამ ლეგალური საფუძველი მისცა კომუნისტურ პარტიებს მთელს მსოფლიოში და კონკრეტულ კომუნისტებსაც კი მოსკოვის პოლიტიკას გაემიჯნოდნენ. ადრე ასეთ პარტიას ან კომუნისტთა ჯგუფს უწოდებდნენ სქიზმატიკოსები, ოპორტუნისტებს და ანტიკომუნისტებს. ახლა კი ხრუშჩოვი გახდა მთავარი ანტიკომუნისტი.

განსაკუთრებით ჩინეთის ხელმძღვანელი მაო ძე დუნი გაბრაზდა. ბოლოს და ბოლოს, მან ახლახანს მისალმება გაუგზავნა ყრილობას, სადაც იმდერა ლენინ-სტალინის პარტიის ქება, რომელიც ტრიბუნიდან ყრილობას წაუკითხა ჩინეთის კომპარტიის წარმომადგენელმა ჯუ დემ, ხმაურიანი აპლოდისმენტებით.. „მან ჩვენზე მახვილი გამოიშვირა, გალიებიდან გამოუშვა ვეფხვები, რომლებიც მზად იყვნენ ჩვენს დასაგლეჯად... სტალინის გაკრიტიკება შეიძლებოდა, მაგრამ არა მოკვლა“¹⁴⁸. ამ დროს მაო ძე დუნი მივიდა საბოლოო დასკვნამდე, რომ ხრუშჩოვი ანადგურებდა ლენინის საქმეს.

ნიკიტა ხრუშჩოვი მაო ძე დუნისგან ითხოვდა სტალინის კულტის დაგმობას, თუმცა ჩინეთის ლიდერი უარზე იყო. მაო აცხადებდა, რომ სტალინს იმდენად აქებდნენ, რომ მისი დაგმობით „სახეს დაკარგავდნენ“.

ხრუშჩოვისთვის გაუგებარი იყო ჩინურ მენტალობაში „სახის დაკარგვის“ მნიშვნელობა. მან გაკვირვება და გაბრაზება გამოხატა: „რას ნიშნავს სახის დაკარგვა, თქვენ ხომ სრული ძალაუფლება გაქვთ ჩინეთში – დაგმეთ სტალინიო“. დიდმა მესაჭემ კი, გაოცებულ ხრუშჩოვს მოუჭრა: „რად გვინდა ძალაუფლება, თუ სახეს

¹⁴⁷ იქვე 11, 12, 43-49, 753.

¹⁴⁸ Таубман У. Хрущев. М., 2008. გვ. 371.

დავკარგავთო“. აღსანიშნავია, რომ უკვე 21-ე საუკუნეში, ჩინეთის პრეზიდენტი სი ძინპინი, ხრუმჭოვის გამოსვლას მე-20 ყრილობაზე კატასტროფულ შეცდომად მიიჩნევს.

1964 წელს ხრუმჭოვის გადადგომის შემდეგ ჩინელი მაღალი თანამდებობის პირი ჩჯოუ ენ ლაინი ჩამოვიდა მოსკოვში, რათა მომხდარიყო სსრკ-ჩინეთის ვითარების ნორმალიზება. უკრაინის მაშინდელი ცკ პირველი მდივნის მიხედვით „მან ჩვენგან მოითხოვა შეუძლებელი ანუ ჩვენ უარი უნდა გვეთქვა მე-20 ყრილობის გადაწყვეტილებაზე, კერძოდ, სტალინის პიროვნების კულტზე და კრიტიკულად გაგვეხილა ხრუმჭოვის საერთაშორისო მოღვაწეობა, განსაკუთრებით ჩინეთთან მიმართებით. კრემლში მიღების დროს, თავდაცვის მინისტრმა მალინოვსკიმ. ასე უთხრა: „აი ჩვენ მოვაშორეთ ხრუმჭოვი, თქვენაც მოიშორეთ მაო და ყველაფერი იქნება კარგად“. ჩინელმა ეს მიიღო, როგორც „ბელადის“ შეურაცხყოფა. ცკ-ს პრეზიდენტი ორი საათის განმავლობაში ცდილობდა განემარტა და დაეთხო ურთიერთობები სტუმართან. მაგრამ ამაოდ. ჩინელი გაემგზავრა სამშობლოში. მოლაპარაკებები ჩაიშალა¹⁴⁹.

ამერიკული გაზეთის „The Washington Post“-ის თანახმად, „ხრუმჭოვის მოხსენების მიზანი იყო არა მხოლოდ მისი თანამემამულეების განთავისუფლება, არამედ პირადი ძალაუფლების კონსოლიდაცია და პარტიის ოპონენტების დაშინება, რომლებიც დიდი ენთუზიაზმით იღებდნენ რეპრესიებში მონაწილეობას“¹⁵⁰.

პარიზში დაანგრიეს საფრანგეთ-რუსეთის საზოგადოების შენობა, მის აქტივისტებს შეურაცხყოფა მიაყენეს და სცემეს, ხოლო მისი საბჭოს ყველა წევრი გადადგა (ჟან-პოლ სარტრის გარდა).

შემთხვევითი არ არის, რომ მოხსენების შემდეგ თითქმის მაშინვე დაიწყო არეულობები პოლონეთსა და უნგრეთში. 1956 წლის საპარლამენტო არჩევნებში ხრუმჭოვის მოხსენებამ იტალიელი კომუნისტები სამარცხვინო დამარცხებამდე მიიყვანა.

მას შემდეგ, რაც სტალინის ცხედარი მავზოლეუმიდან გადმოიყვანეს, ჩინეთისა და ალბანეთის კომუნისტური პარტიებმა გამოაქვეყნეს განცხადება:

„ხრუმჭოველებმა არქივიდან ამოიღეს მრავალი მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, რომელიც მიუთითებს მათ აქტიურ მონაწილეობაზე ხალხის ფარული და აშკარა მტრების ტერორისტულ საქმიანობაში. ხრუმჭოველები იყვნენ ფართო დაპატიმრებებისა და მთავარი სულისჩამდგმელები და ორგანიზატორები, მაგრამ მათ

¹⁴⁹ Известия ЦК КПСС. № 3. 1989. გვ. 294.

¹⁵⁰ <http://forum-history.ru/showthread.php?t=2848>

ეს დანაშაული ჯერ თავიანთ „თანამებრძოლს“ ბერიას გადააბრალეს, შემდეგ კი ამხანაგ სტალინს, რომელიც გაანადგურეს იმის შიშით, რომ სტალინი მათ დააპატიმრებდა და გაანადგურებდა მათ, საზიზღარ, როგორც ორმაგ დილერებს და მოღალატეებს...

ხრუმშოველთა პროვოკაციული პოლიტიკა გამოიწვევს სკკპ და სსრკ-ს დაშლას, მისი რესპუბლიკების გადაქცევას დასავლური იმპერიალიზმის კოლონიებად და პროტექტორატებად. ამხანაგი სტალინი არაერთხელ აფრთხილებდა იმ ფარული შიდა მტრების შესახებ, რომლებიც მოქმედებდნენ იმპერიალისტური დაზვერვის სამსახურების მითითებით. დღეს ეს საფრთხე რეალური გახდა¹⁵¹.

რაც შეეხება ხრუმშოვის თავის დამკვრენას რეპრესიებში მის მონაწილეობისაგან თავის დახსნის. ვერ გამოვა. ამას ვერანაირად ვერ დაუშვებს ისტორიული ფაქტები.¹⁵²

ბევრი უბრალოდ აღფრთოვანებული იყო. მაგალითად, ალენ დალესი, რომელიც დაწერს: „თუ ვიმსჯელებთ პრესაში გამოქვეყნებული მოკლე მოხსენებებიდან, შეიძლება დავასკვნათ, რომ საბჭოთა ახალი ლიდერის გამოსვლა დიდხანს გაგრძელდა. ხრუმშოვიც კი, რომელიც ცნობილია თავისი ხანგრძლივი ექსპრომტი სადღეგრძელოებითა და შენიშვნებით, ვერ წარმოთქვამდა ასეთ სიტყვას ექსპრომტად. ეს ნიშნავს, რომ გამოსვლა დაიწერა და დაიბეჭდა და, რა თქმა უნდა, არც ერთ ეგზემპლარად. და თუ ასეა, მაშინ ტექსტი უდავოდ გაიგზავნა ბევრ მისამართზე. დარჩა მხოლოდ ერთ-ერთი ასეთი ნიმუშის მიღება.

ასე დაიწყო ჩვენი დაზვერვის ნადირობა ამ დოკუმენტზე, რომელიც განსაკუთრებული ინტერესი იყო თავისუფალი სამყაროსთვის. ბოლოს ტექსტი იპოვეს მოსკოვიდან ძალიან შორს...”

ორი თვის განმავლობაში ალან დალესმა ჩამოუარა კერძო თვითმფრინავით თავის ცსს სადგურებს მთელ მსოფლიოში, სადაც მან მისცა რეკომენდაციები ხრუმშოვის საიდუმლო მოხსენებების შინაარსის უფრო სრულად გადაეცათ მთელი პლანეტის მოსახლეობისათვის¹⁵³. არც ერთი გამოსვლა კაცობრიობის ისტორიაში, მანამდე და მას შემდეგ, ასე ფართოდ არ გავრცელებულა.

კრემლი ფიქრობდა, როგორ გამოსულიყო შექმნილი სიტუაციიდან. 1956 წლის აპრილში, ცენტრალური კომიტეტის გადაწყვეტილებით, დაიშალა მრავალი

¹⁵¹ Заявление ЦК Коммунистической партии Китая и Албанской партии труда. 21.12.1964. Газета «Дуэль» № 44, 2000 г.

¹⁵² <https://libcat.ru/knigi/dokumentalnye-knigi/biografii-i-memuary/62204-164-ivan-serov-zapiski-iz-chemodana.html#text>. გვ. 138-139.

¹⁵³ Даллес А. ЦРУ против КГБ. Искусство шпионажа. М., 2016. гв.138-141.

პარტიული ორგანიზაცია, სადაც მე-20 ყრილობის გადაწყვეტილებები მეტისმეტად ღიად განიხილებოდა.

ათასობით ადამიანის დაპატიმრებამ მოიცვა მთელი ქვეყანა, რასაც მოჰყვა ძალიან მკაცრი სასამართლო განაჩენები საბჭოთა რეალობის „ცილისწამების“ და „რევიზიონიზმისთვის“. მსჯავრდებულებს დიდი სასჯელი ემუქრებოდათ ციხეებში ან ფსიქიატრიულ საავადმყოფოებში¹⁵⁴.

ხრუმჩოვის საიდუმლო მოხსენების შემდეგ პოლონელი კომუნისტების ლიდერმა ბოლესლავ ბიერუტმა თავი მოიკლა. თავად ხრუმჩოვი ჩავიდა ვარშავაში მის დაკრძალვაში მონაწილეობის მისაღებად, რომლის თანდასწრებით პოლონეთის გაერთიანებული მუშათა პარტიის (PUWP) პლენუმმა გადაწყვიტა, ყველა პარტიული ორგანიზაცია გაცნობილიყო საიდუმლო მოხსენებას. რეაქცია მკვეთრი იყო. სსრკ-ს ფართოდ დაადანაშაულეს 1944 წელს ვარშავის აჯანყების წარუმატებლობაში, კატინში პოლონელი ოფიცრების სიკვდილით დასჯაში და მოითხოვეს საბჭოთა ჯარების პოლონეთიდან გაყვანა. დემონსტრაციები დაიწყო ლოზუნგებით „ძირს კომუნიზმი!“, რომელიც გადაიზარდა შეტაკებაში სამართალდამცავებთან. დაიღუპა 70 და დაიჭრა 500 ადამიანი. პოლონეთში ჩატარებულმა პლენუმმა მოითხოვა, რომ ვლადისლავ გომულკა, რომელიც მანამდე მემარჯვენე ნაციონალიზმისთვის იყო დაკავებული, დაებრუნებინათ პარტიაში და დაენიშნათ იგი პარტიის ხელმძღვანელად. მოსკოვი ჯარების გაგზავნით დაემუქრა, მაგრამ ბოლოს დაკმაყოფილდა პოლონელი ლიდერების დაპირებებით, რომ შეენარჩუნებინათ სოციალისტური არჩევანი და არ გამოსულიყვნენ ვარშავის პაქტიდან.

პოლონეთის მაგალითი და ამერიკული დაზვერვის სამსახურები შთააგონებდნენ უნგრელებს. მათი კომუნისტი ლიდერები მატეას რაკოსი და ანდრას ჰეგედუსი, როგორც სტალინისტები და რეტროგრადები, იმრე ნაგის მხარდამჭერების კრიტიკის ქვეშ მოხვდნენ. 23 ოქტომბერს ბუდაპეშტში გაიმართა 100000-იანი სტუდენტური დემონსტრაცია, რომელიც გადაიზარდა ანტისამთავრობო შეიარაღებულ აჯანყებაში.

სერგეი ხრუმჩოვი უნგრეთის მოვლენებზე წერდა: „ეს იყო ჯონ ფოსტერ დალესის კარგად გააზრებული პოლიტიკა. რაც არ უნდა მომხდარიყო, ამერიკელებმა გაიმარჯვეს. თუ საბჭოთა კავშირი გამოავლენს გადამწყვეტობას, დიდი ძალაუფლებისთვის მიუტევებელს და უარს იტყვის ძალის გამოყენებაზე, მაშინ თავად უნგრეთი, ყოველგვარი გარე ძალისხმევის გარეშე, მათ ხელში ჩავარდება.“

¹⁵⁴ Вейнер Т. ЦРУ. Правдивая история. М., 2013. გვ. 32-33.

ცხს, ალენ დალესი, თავისი რადიოსადგურების საშუალებით უბიძგებდა უნგრელებს აჯანყებისკენ ყოველმხრივ. ყველა „ხმა“ ამბობდა: „ამერიკული ჯარები გზაში არიან, როგორც კი დაიწყებთ, უბედურებაში არ დაგტოვებენ...“¹⁵⁵.

როდესაც ბუდაპეშტში რადიოს შენობაში შტურმი ხდებოდა და სტალინის ძეგლებს ანადგურებდნენ, მოსკოვში სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმის სხდომა მიმდინარეობდა უნგრეთში არსებული ვითარების განსახილველად. ხრუმწოვი ჯარის გაგზავნის მომხრე იყო. 4 ნოემბერს საბჭოთა ჯარებმა 12 დივიზიით წამოიწყეს „ოპერაცია მორევი“ და ერთ კვირაში მომიტინგეების წინააღმდეგობა გატეხეს. უნგრელი აჯანყებულების ზარალმა შეადგინა 20 ათასზე მეტი მოკლული და დაჭრილი, საბჭოთა არმიამ დაკარგა თითქმის 2 ათასი ჯარისკაცი და ოფიცერი. ამან კიდევ უფრო დაძაბა ურთიერთობები სსრკ-სა და დასავლეთს შორის და მოსკოვს პოლიტიკური და მორალური ზიანი მიაყენა.

1956 წლის აპრილში კომინფორმის საქმიანობა შეწყდა იმ განმარტებით, რომ ძმური მხარეები იპოვნინდნენ ახალ სასარგებლო ფორმებს კონტაქტების დასამყარებლად. ეს გაკეთდა უპირველეს ყოვლისა იმისთვის, რომ ტიტოსთან ურთიერთობა არ გართულებულიყო. იუგოსლავიასთან კავშირები სრულად აღდგა, მაგრამ ამან ბელგრადი ვერ შეიყვანა ვერც ეუს-ში და ვერც ვარშავის ხელშეკრულებაში.

სოციალისტური ბანაკი დასავლეთის სასიხარულოდ ირყეოდა. ჯორჯ კენანი, შეკავების დოქტრინის ავტორი, თავის მოგონებებში წერს: „1957 წლიდან 1962 წლამდე, წინააღმდეგობები ჩინეთისა და საბჭოთა კავშირის კომუნისტურ პარტიებს შორის ამოვიდა ზედაპირზე და მიიღო ორ რეჟიმს შორის ძირითადი კონფლიქტის ფორმა. ვითარება საერთაშორისო კომუნისტურ მოძრაობაში მკვეთრად შეიცვალა.“¹⁵⁶.

ხრუმწოვმა განაგრძო განხეთქილების ვაშლში სულ უფრო მეტი სოლის ჩარჭობა. მან დაიწყო რუმინეთის ლიდერის გეორგიუ-დეის კრიტიკა, გაკიცხა ალბანელი ლიდერები ენვერ ჰოჯა და მეჰმეთ შეჰუ. დაიწყო სწავლება ყველაზე ჭკვიანი ტოლიატისადმი. მაგრამ დროთა განმავლობაში ყველაზე მეტად სწორედ მათ ძედუნმა დაიწყო მისი გაღიზიანება... საქმე ათასობით აუდიტორიაში მივიდა ჩინელი ლიდერის აღვირახსნილ შეურაცხყოფამდე და ჩინელი ხალხის პირდაპირ შეურაცხყოფამდე“¹⁵⁷. მათ თავის მხრივ საბჭოთა ლიდერს ახასიათებდა, როგორც რევიზიონისტს, რომელმაც უარყო მარქსიზმ-ლენინიზმი.

ხრუმწოვს სხვა გაგებით რევიზიონისტად თვლიდნენ ანუ მსოფლიოში ჩამოყალიბებული სტატუს კვოს გადახედვის მომხრედ. ხრუმწოვმა მზარდი

¹⁵⁵ Хрущев С. Н. Никита Хрущев. Рождение сверхдержавы. М., 2019. გვ. 156.

¹⁵⁶ Кеннан Дж. Воспоминания американского посла в СССР. М., 2022. გვ. 262.

¹⁵⁷ Шепилов Д. Непримкнувший. М., 2001 გვ. 384.

სიმარტივით აიღო ბირთვული ხელკეტი. „ხრუმოვის ბირთვული შანტაჟი თვალში საცემი იყო თავისი ეშმაკურობითა და ამავე დროს აგრესიულობით“¹⁵⁸.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Bohlen Ch. Witness to History/ 1929-1969. N.Y., 1973.
2. Macmillan H. Autobiography. Vol. 3. Tides of Fortune. N.Y., 1969.
3. Public Papers of the Prezidents of the United States. Dwigt D. Eisenhower. 1955. Wash., 1957.
4. Байбаков Н. От Сталина до Ельцина. М., 1998.
5. Бурлацкий Ф. М. Никита Хрущев. М., 2003.
6. Вейнер Т. ЦРУ. Правдивая история. М., 2013.
7. Громыко А. А. Памятное. Новыет горизонты. Кн. 1. М., 2015.
8. Даллес А. ЦРУ против КГБ. Искусство шпионажа. М., 2016.
9. Заявление ЦК Коммунистической партии Китая и Албанской партии труда. 21.12.1964. Газета «Дуэль» № 44, 2000 г.
10. Зубок В. Неудавшаяся империя: Советский Союз в холодной войне от Сталина до Горбачева. М., 2011.
11. Кеннан Дж. Воспоминания американского посла в СССР. М., 2022.
12. Козлов В. Политические волнения в Грузии после XX съезда КПСС // Отечественная история. № 3. 1997. С. 33, 43–49.
13. Костырченко Г. В. Тайная политика Хрущева: власть, интеллигенция, еврейский вопрос. М., 2012.
14. Молотов. Маленков. Каганович. 1957. Стенограмма июньского пленума ЦК КПСС и другие документы / Под ред. А. Н. Яковлева. М., 1998.
15. Наумов В. П. Хрущев и реабилитация жертв массовых политических репрессий // Вопросы истории. № 4. 1997..
16. Пихоя Р. О внутривполитической борьбе в советском руководстве. 1945–1958 гг. // Новая и новейшая история. 1995. № 6.
17. Пихоя Р. Советский Союз: история власти. 1945-1991. Новосибирск, 2000.
18. Таубман У. Хрущев. М., 2008.
19. Трояновский О. А. Через годы и расстояния. История одной семьи. М. 2017.
20. Хрущев С. Н. Никита Хрущев. Рождение сверхдержавы. М., 2019.

¹⁵⁸ Зубок В. Неудавшаяся империя: Советский Союз в холодной войне от Сталина до Горбачева. М., 2011. გვ. 233.